

RECENZIO

JOHANNA NIEMI – LOURDES PERONI –
VLADISLAVA STOYANOVA (SZERK.): INTERNATIONAL LAW AND
VIOLENCE AGAINST WOMEN. EUROPE AND THE ISTANBUL CONVENTION
(LONDON – NEW YORK: ROUTLEDGE 2020)

A nők elleni erőszak és a párkapcsolati, valamint családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról szóló egyezmény¹ elfogadásáról az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2011. május 11-én Isztambulban döntött; innen származik közismert – Európa számos országában politikai vitákban is gyakran hallható – elnevezése: Isztambuli Egyezmény. A Routledge könyvkiadó emberi jogi kutatásokat bemutató (*Research in Human Rights Law*) sorozatában 2020-ban megjelent, Johanna Niemi, Lourdes Peroni és Vladislava Stoyanova által szerkesztett kötet a fülszövege szerint az Egyezmény mélyreható, kritikai elemzésére, illetve a (várható) hatásainak és rejtettebb rétegeinek mérlegelésére vállalkozik.

A kötet a bevezetőn túl tizennégy tanulmányt tartalmaz, amelyek a szer-

kesztői koncepció szerint – ezt tükrözi a tartalomjegyzék is – hat téma köré csoportosulnak: 1) az egyezmény kontextusa és szerepe, 2) az egyezményben szereplő fogalmak, 3) büntetőjogi válaszok, 4) áldozatvédelem, 5) az egyezmény migrációval kapcsolatos és menedéjogi aspektusai, és 6) az egyes országok „egyezményre adott válaszai”. A tanulmányok tartalmát közelebbről nézve azonban kiderül, hogy ez a csoportosítás nem könnyíti meg az olvasó tájékozódását – erőltetett; sőt, inkább félrevezető –, ezért nem a kötet szerkezetét követve mutatom be a tanulmányokat.

A szerzők közül az Egyezményt alighanem Lourdes Peroni értékeli a leginkább pozitívan és optimistán: az általa írt fejezet központi kérdése az, hogy hogyan „bontakoztatható ki az Isztambuli Egyezményben rejlő potenciál a nemek közötti egyenlőség előmozdítására”.² A szerző meggyőződése, hogy az egyezmény hatékonyan járulhat hozzá a nemek hierarchikus viszonyának, vagyis annak a struktúrájának az átalakításához, amelyben a nők elleni erőszak gyökerezik. (55. o.) E lehetőség valóra váltásában véleménye szerint kulcsszerepet játszik az egyezmény végrehajtását figyelemmel kísérő szakértői cso-

¹ Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, CETS No.210 (a továbbiakban: Isztambuli Egyezmény, Egyezmény). Az Egyezményt Magyarország is aláírta, 2014. március 14-én. 2017. február 14-én az Igazságügyi Minisztérium az Isztambuli Egyezmény ratifikációjára vonatkozóan előterjesztést hozott nyilvánosságra, ezt azonban a kormány végül nem tárgyalta meg (és a ratifikációra azóta sem került sor). Az előterjesztés – amely időközben lekerült a kormányzati honlapról – tartalmazta az egyezmény IM által készített hivatalos magyar fordítását; a jelen írásban szereplő idézetek forrása ez a fordítás, amelyek archivált változata elérhető: <https://nokjoga.hu/wp-content/uploads/isztambuli-egyezmény-forditas-nane-patent-ne-2017-hu.pdf>.

² Lourdes PERONI: „Unleashing the Gender Equality Potential of the Istanbul Convention” 43–56. o.

port, a GREVIO,³ amely a tevékenysége – országértékelés és ajánlások kibocsátása – során figyelembe veheti a tágabb kontextust is, különös tekintettel a nők politikai életben való részvételére és szocioökonómiai helyzetére az egyes országokban. Peroni szerint a végrehajtáshoz inspirációt és iránymutatást nyújthat az ENSZ CEDAW Egyezménye néven ismert nemzetközi jogi dokumentum is.⁴

Sara De Vido szintén bizik az Isztambuli Egyezményben, amely álláspontja szerint emelheti a nők emberi jogainak védelmére vonatkozó normák színvonalát, és ezért azt mint európai és nemzeti szinten is alkalmazható jogértelmezési eszközt vizsgálja.⁵ Először is felidézi, hogy az ENSZ égisze alatt létrejött Bécsi egyezmény a szerződések jogáról úgy rendelkezik, hogy „[a] szövegösszefüggés mellett figyelembe kell venni [...] a nemzetközi jognak a részes felek viszonyában alkalmazható bármely idevontkozó szabályát”.⁶ Ennek értelmében az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) számára az Emberi Jogok Európai Egyezményének alkalmazásakor, adott esetben, „vonatkozó szabály” lehet az Isztambuli Egyezmény. Az EJEB joggyakorlatában

van is már erre példa: a Talpis Olaszország elleni ügyében hozott 2017-es ítélet hangsúlyozza az Isztambuli Egyezmény által elvárt „különös gondosság” követelményét a családon belüli erőszak esetei kapcsán.⁷ A „vonatkozó szabály” elvének érvényesülésére messzebből is említ példát a szerző, egy másik regionális szervezet emberi jogi egyezménye és hasonló tárgyú dokumentuma viszonylatában: felidéz egy esetet, amikor az Amerikai Emberi Jogi Egyezményt alkalmazó Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság figyelembe vette a nők elleni erőszak megelőzéséről, büntetéséről és felszámolásáról szóló Belém do Pará-i Egyezmény⁸ rendelkezéseit egy nemi erőszakkal kapcsolatos ügyben hozott döntésben.⁹ Ami az Isztambuli Egyezmény és az Európai Unió joga között viszonyt illeti, De Vido szerint – noha az EU csak aláírta, de nem ratifikálta a dokumentumot – a másodlagos uniós jogforrások értelmezésekor bizonyos esetekben érdemes lehet az Isztambuli Egyezményhez nyúlni. Erre példának a 2004/38/EK irányelv egyik rendelkezését említi, amely a családon belüli erőszak azon áldozatainak tartózkodási jogáról szól, akik felbontják uniós állampolgárral kötött házasságukat vagy regisztrált élettársi kapcsolatukat,¹⁰ és amelynek értelmezésekor rele-

³ Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO).

⁴ *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. Kihirdette: 1982. évi 10. törvényerejű rendelet a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról 1979. december 18-án New Yorkban elfogadott egyezmény kihirdetéséről.

⁵ Sara De Vido: „The Istanbul Convention as an Interpretative Tool at the European and National Levels” 57–74. o.

⁶ 1969. évi bécsi egyezmény, 31. cikk 3. c). Kihirdette: 1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről.

⁷ *Talpis v. Italy*, Judgment of 2 March 2017, no. 41237/14, § 129.

⁸ *Inter-American Convention on the prevention, punishment and eradication of violence against women (Belém do Pará Convention)*.

⁹ *Fernández Ortega et al. v. Mexico*, IACHR, Judgment of August 30, 2010.

¹⁰ *Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve (2004. április 29.) az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK,*

váns lehet az Isztambuli Egyezmény 59. (tartózkodási jogállásra vonatkozó) cikke. Végezetül: a fejezet szerzője olaszországi példákkal szemlélteti, hogy miként válhat (a ratifikációt követő néhány éven belül) hivatkozási ponttá az Isztambuli Egyezmény a nemzeti igazságszolgáltatás szintjén.

A kötet leghosszabb fejezetében¹¹ a szerző, Vladislava Stoyanova a „kellő gondosság” (‘due diligence’) fogalmát vizsgálja tüzetesen – párban a „pozitív kötelezettség” (‘positive obligation’) fogalmával – az Isztambuli Egyezmény rendelkezése és más nemzetközi jogi dokumentumok tükrében, illetve széles kitekintéssel az EJEB esetjogára. A vizsgálat középpontjában az Egyezmény 5. cikkének 2. bekezdése áll: *„A részes felek megteszik a szükséges jogalkotási és más intézkedéseket, hogy kellő gondossággal járjanak el a jelen Egyezmény hatálya alá tartozó, nem állami szereplők által elkövetett erőszakos cselekmények megelőzése, kivizsgálása, megbüntetése és az ilyen erőszakos cselekményekkel kapcsolatos jóvátétel biztosítása érdekében.”* A szerző szerint a bekezdés tartalma, illetve szövegezése két szempontból is aggályos. Egyrészt nem világos, hogy a kellő gondosság követelményét előíró bekezdés miért korlátozódik a nem állami szereplők által elkövetett cselekményekre, miközben az olyan esetek kapcsán is hasonlóképpen fontos a megelőzés, a kivizsgálás, a büntetés és a jóvátétel, amikor állami sze-

replők az elkövetők. Másrészt a fogalmi tisztázatlanság jelének tartja eleve azt, hogy a kellő gondosság követelményére épül mind a négy említett kötelezettség, miközben az EJEB esetjoga azt mutatja, hogy a megelőzés, a kivizsgálás, a büntetés és a jóvátétel esetében más és más mércével mérendő az, hogy az állam teljesítette-e a kötelezettségét, illetve az, hogy fennállt-e egyáltalán kötelezettsége.

Wojciech Burek az Isztambuli Egyezményhez tett fenntartásokról és nyilatkozatokról¹² szóló fejezetében először is felvázolja a kontextust: a nemzetközi jog területén régóta a legellentmondásosabb témák egyikének számít a többoldalú egyezményekhez való csatlakozáskor az egyes országok által tett fenntartások és „értelmező nyilatkozatok” kérdésköre; a felmerülő problémák súlyát mutatja, hogy az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottsága 2011-ben több mint 600 oldal terjedelmű gyakorlati útmutatót adott ki erről.¹³ Az érintett emberi jogi egyezmények közül – kapcsolódó témája okán is – kiemelhető az ENSZ CEDAW Egyezménye, melynek megfelelő végrehajtását sok ország esetében „aláásták a tág hatókörű fenntartások”. (294. o.) Az Isztambuli Egyezmény létrehozásakor egy ilyen forgatókönyv elkerülése is nyilvánvalóan cél volt, és ehhez segítséget nyújtott az ENSZ gyakorlati útmutatója is. Az Egyezmény csupán néhány, a 78. cikkben felsorolt cikk kapcsán enged a csatlakozó országoknak fenntartást. Az Egyezményhez tartozó Magyarázó jelentés¹⁴ szerint ezek

a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről, 13. cikk (2)c).

¹¹ Vladislava STOYANOVA: „Due diligence versus positive obligations: Critical reflections on the Council of Europe Convention on Violence against Women Vladislava Stoyanova” 95–129. o.

¹² Wojciech BUREK: „Reservations and Declarations under the Istanbul Convention” 277–295. o.

¹³ International Law Commission: *Guide to Practice on Reservations to Treaties*, 2011.

¹⁴ *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating vio-*

voltak azok a rendelkezések, amelyekről az egyezmény megalkotása során a feleknek nem sikerült kompromisszumra jutniuk: a fenntartás lehetősége azt a célt szolgálja, hogy a lehető legtöbb ország ratifikálja az Egyezményt. A fejezet írásakor az aláíró 46 ország közül 21 tett fenntartást, némelyik több cikkel kapcsolatban is. A fenntartások közül egyesek a nemzeti jogszabályokra hivatkoznak; ezek formailag érvényesek ugyan, tartalmukat közelebről vizsgálva azonban kiderülhet, hogy nem elfogadhatók. Ezek mellett van egy olyan, Lengyelország által tett fenntartás, amelyről közelebbi vizsgálat nélkül is megállapítható, hogy nem elfogadható a nemzetközi jog normái szerint, mivel az Egyezmény más rendelkezését, illetve implicit módon Lengyelország más nemzetközi kötelezettségvállalását is érinti (a fenntartás értelmében Lengyelország csak a lengyel állampolgárságú bűncselekmény-áldozatoknak fizet kártalanítást). Nem világos, hogy az el nem fogadhatónak minősülő fenntartások sorsa mi lesz, tekintve, hogy a fenntartásokat véleményező GREVIO határozatainak nincs jogi kötőerejük. Még kevésbé látható, hogy hogyan értékelhetők az egyes országok által tett értelmező nyilatkozatok – ezekről ugyanis egyáltalán nem rendelkezik az Egyezmény. A fejezet írásakor négy ország – Lengyelország, Lettország, Litvánia és Horvátország – tett olyan nyilatkozatot, amely szerint az Egyezményt az alkotmányuk rendelkezéseivel összhangban hajtják végre. Ezekkel a nyilatkozatokkal szemben felvethető, hogy valójában fenntartások; és mint ilyenek elfogadhatatlanok, mivel nem azokra a

rendelkezésekre vonatkoznak, amelyeket illetően fenntartást lehet tenni; továbbá túl általánosak és tág hatáskörűek, ezért kétséges, hogy az „egyezmény tárgyával, céljával összeegyeztethetők-e”. (291. o.)

Katarzyna Sękowska-Kozłowska fejezete a fent említett „problémás csatlakozók” egyike, Lengyelország esetében mutatja be a ratifikáció és a végrehajtás folyamatát; egyrészt a politikai, másrészt a jogi környezet alakulására figyelemmel.¹⁵ A szerző mindenekelőtt történelmi visszatekintést lát szükségesnek a lengyel nők társadalmi szerepét illetően. A nemzeti függetlenség visszaszerzéséért folytatott küzdelem jegyében eltelt – 1918-ig tartó – 123 éves időszak alatt alakult ki a hazájáért és családjáért hatalmas áldozatokra kész „lengyel anya” máig ható eszményképe. Később, az államszocializmus idején ez az ideál ütközött a szovjet felfogás szerinti, emancipált nő eszményével, aki a férfakkal együtt építi az új rendszert, miközben a nők otthoni munkájának egy részét (főleg a gyerekgondozást) átveszi az állam. A társadalom azonban – mintegy a szocialista rendszerrel szembeni ellenállás jegyében – továbbra is inkább a gondoskodó és házias, önfeláldozó nőket ismerte el. A rendszerváltást követően a római katolikus egyház térnyerése is a hagyományos nemi szerepeket erősítette, és megemlíthető, hogy 1993-ban jelentősen szigorították a terhességmegszakítás szabályozását. Mindeközben azonban Lengyelország az Európai Unióhoz való csatlakozásra készült, és e folyamatban a nőkkel szembeni diszkrimináció – beleértve a munkahelyi szexuális zaklatást – leküzdésére hivatott

lence against women and domestic violence (Istanbul, 11.V.2011) – a továbbiakban: Magyarórázó jelentés.

¹⁵ Katarzyna SĘKOWSKA-KOZŁOWSKA: „The Istanbul Convention in Poland: Between the »War on Gender« and Legal Reform” 259–276. o.

jogszabályok is létrejöttek. A nemek közötti egyenlőség elvét illetően egyetértés mutatkozott egészen a 2010-es évek elejéig. 2012 tavaszán, amikor Lengyelország éppen aláírni készült az Isztambuli Egyezményt, a kormányzó Polgári Platform (Platforma Obywatelska, PO) ultrakonzervatív szárnyához tartozó igazságügyminiszter, Jaroslaw Gowin felszólalt a csatlakozás ellen, úgy vélte, hogy az aláírás a család társadalmi szerepét, veszélyeztetné a férfi és nő közötti házasság intézményét, és a homoszexualitás terjedéséhez vezetne. Lengyelország azonban még ebben az évben aláírta az egyezményt, és 2015-ben – néhány hónappal a Jog és Igazságosság (Prawo i Sprawiedliwość, PiS) párt kormányra kerülése előtt – ratifikálta is. Az igazi politikai ellenállás azonban csak ez után kezdődött, és azóta többször is felvetődött, hogy Lengyelország kilép az Isztambuli Egyezményből. Ami a jogszabályi környezet Isztambuli Egyezménnyel összefüggő alakulását illeti, a fejezet szerzője két büntetőjogi területet emel ki: a nemi erőszak és a családon belüli erőszak kérdéskörét. Az előbbi területen a hivatalból (*ex officio*) induló büntető-eljárás fontos fejlemény – az Isztambuli Egyezmény vonatkozó rendelkezéséről még a fent említett igazságügyminiszter is helyeslően nyilatkozott. A nemi erőszak szigorúbb büntetésének igénye politikai szempontból összefügghet azzal, hogy ilyen bűncselekményt a közgondolkodás szerint „idegenek” követnek el. Az, hogy mindeközben nem volt érdemi fejlemény a családon belüli erőszak elleni jogi fellépés terén, a szerző helyzetértékelése szerint azzal függ össze, hogy mivel „az ultrakonzervatívok számára a családi egység és a családi identitás védelme elsődleges fontosságú,

a jelenlegi lengyel kormány aligha hoz olyan intézkedéseket, amelyekkel családi ügyekben lehetne beavatkozni.” (276. o.)

Minni Leskinen fejezetében¹⁶ a szexuális bűncselekmények, azon belül is a nemi erőszak és a szexuális zaklatás definícióját helyezi az elemzés fókuszába, és ebből kiindulva jut általánosabb, értékelő megállapításokra az Isztambuli Egyezmény jelentőségéről. Az elemzés elején leszögezi, hogy a nemzetközi jogi normák kontextusában a büntetőjogot hagyományosan a nemzeti jogrend és az államszuverenitás legbensőbb magjához sorolják, emiatt pedig gyanakvásba ütközött minden kísérlet, amely a nemzeti büntető jogszabályok harmonizációjára irányult; csak fokozatosan vált elfogadottá az a nézet, hogy a bűnözés súlyos, nemzetközi szinten jelentkező fajtái esetén össze kell hangolni a szabályozást. Az Isztambuli Egyezmény a nők elleni erőszak súlyosságát húzza alá azáltal, hogy nemzetközi jogi dokumentumként rendelkezik az ebbe a körbe sorolt cselekmények nemzeti szintű kriminalizálásáról. Leskinen szerint az egyezmény „figyelemre méltó” és „ambiciózus”, ugyanakkor „hiányos és ellentmondásos”, és inkább csak tükröz bizonyos feszültségeket, anélkül, hogy feloldaná azokat. (133. o.) Összegzésében „kétélű kardnak” minősíti azt a megoldást, hogy az egyezmény „inkább arról szól, hogy mit kell csinálni, arról kevésbé, hogy hogyan kell csinálni” – ez ugyanis előremutatónak tekinthető, amennyiben lehetővé teszi az értelmezés fejlődését, másrészt meg is nehezíti az egyezmény végrehajtásának monito-

¹⁶ Minni LESKINEN: „The Istanbul Convention on Sexual Offences: A Duty to Reform the Wording of National Law or the Way We Think?” 133–156. o.

rozását. Mindazonáltal, a szerző összegzése szerint a GREVIO országértékelő tevékenysége „nagyszerű fórum annak megvitatására, hogy mi az, ami leginkább működik”. (156. o.)

Johanna Niemi és Amalia Verdu Sanmartin a társadalmi nem (gender) és az erőszak fogalmait, illetve a két fogalom összekapcsolását vizsgálja az Isztambuli Egyezményben.¹⁷ Ami az első fogalmat illeti, az Isztambuli Egyezmény szövege szerint „*társadalmi nem*»: *azok a társadalmilag kialakult szerepek, viselkedési formák, tevékenységek és jellegzetes tulajdonságok, amelyeket egy adott társadalom a nők és a férfiak tekintetében helyesnek tekint*¹⁸. Vagyis az Egyezmény bináris felfogáson alapul (két nemről beszél), és konstruktivista szemléletet tükröz (a társadalmi nemet a biológiai nemen alapuló társadalmi konstrukciónak tekinti). Nemi identitásról (beleértve feltehetően a bináris nemi kategorizáció keretein túli önazonosítást) csupán az antidiszkriminációs klauzulában esik szó: *„Ezen Egyezmény rendelkezéseinek, különösen az áldozatok jogainak védelmét szolgáló intézkedéseknek a végrehajtását a részes felek kötelesek [...] nemi identitáson alapuló megkülönböztetés nélkül biztosítani*.¹⁹ Az Egyezmény fogalommeghatározó részében egyrészt szerepel a „nők elleni erőszak”: *„az emberi jogok megsértéseként és a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés formájaként értelmezendő, és a nemi alapú erőszak mindazon cselekményeit felöleli, amelyek fizikai, szexuális, lelki vagy gazda-*

sági sérelmet vagy szenvedést okoznak vagy okozhatnak a nőknek, ideértve az ilyen cselekményekkel való fenyegetést, a kényszert vagy a szabadságtól való önkényes megfosztást, akár a közéletben, akár a magánéletben fordul elő”.²⁰ Másrészt külön meghatározása van a „nők elleni nemi alapú erőszak”-nak: *„olyan erőszak, amely női mivolta miatt irányul egy nő ellen, vagy amely aránytalan mértékben sújt nőket*”.²¹ Mindazonáltal, az Egyezményben szövegében a „nők elleni nemi alapú erőszak”, a „nemi alapú erőszak” és a „nők elleni erőszak” szinonim kifejezéseként fordulnak elő. A szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy miközben az egyezmény hangsúlyozza a nemek közötti egyenlőtlenségek szerepét – mint a nők elleni erőszak okát és következményét –, nem utal a nők és férfiak társadalmi helyzetére a családon belüli erőszak meghatározásakor: *„a fizikai, a szexuális, az érzelmi vagy a gazdasági erőszak mindazon cselekményei, amelyek a családon vagy a háztartási egységen belül, illetve a volt vagy jelenlegi házastársak vagy partnerek között történnek, függetlenül attól, hogy az elkövető az áldozattal azonos helyen lakik vagy lakott-e*”.²² Az Egyezmény tehát – jöllehet megemlíti, hogy a jelenség *„aránytalan mértékben sújtja a nőket*”²³ – alapvetően „gendersemleges” jelenségként foglalkozik a családon belüli erőszakkal.

Hogy ennek a szövegezésnek, illetve megközelítésnek mi áll a háttérben, arról a kötet bevezetőjében²⁴ olvashatunk,

¹⁷ Johanna NIEMI – Amalia VERDU SANMARTIN: „The Concepts of Gender and Violence in the Istanbul Convention” 77–94. o.

¹⁸ Egyezmény, 3. cikk c).

¹⁹ Egyezmény, 4. cikk 3.

²⁰ Egyezmény, 3. cikk a).

²¹ Egyezmény, 3. cikk d).

²² Isztambuli Egyezmény, 3. cikk b).

²³ Isztambuli Egyezmény, 2. cikk 1.

²⁴ Johanna NIEMI – Lourdes PERONI – Vladislava STOYANOVA: „The Istanbul Convention as a Res-

amelynek szerzői – Johanna Niemi, Lourdes Peroni és Vladislava Stoyanova – bepillantást engednek az Isztambuli Egyezmény születésének körülményeibe. Az előkészítést és szövegeztést végző, tagállami kormányképviselőkből álló *ad hoc* bizottság, a CAHVIO²⁵ körében konszenzus övezte a nők elleni erőszakra vonatkozó egyezmény létrehozásának szükségességét és időszerűségét, a hatókörét illetően azonban a delegációk álláspontja nem volt egységes: a többség olyan egyezményt látott volna szívesen, amely a nők elleni erőszak minden formájáról szól, míg mások a családon belüli erőszak jelenségét helyezték volna a középpontba, az áldozatok nemétől függetlenül – „a végleges szövegváltozat a két megközelítés közötti kompromisszum”.

A családon belüli erőszak konceptualizálását illetően Niemi és Verdu Sanmartin kiemelik, hogy sem az Egyezmény, sem a Magyarázó jelentés nem tekinti a családon belüli erőszakot az áldozat feletti kontroll megnyilvánulásának, és nem helyezi „a kontrolláló tettek és folyamatok kontextusába”, noha a fatális kimenetelű esetek mögött sokszor hosszú bántalmazó kapcsolat áll – vagyis „az Egyezmény nem fókuszál a családon belüli erőszak legsúlyosabb formájára”. (80. o.)

Dolores Morondo Taramundi az Isztambuli Egyezmény jelentőségét a nők nemi alapú üldöztetésének menedékjogi elismerése szempontjából értékeli.²⁶ Ami

ponse to Violence against Women in Europe” 1–21. o.

²⁵ Ad Hoc Committee for preventing and combating violence against women and domestic violence (CAHVIO).

²⁶ Dolores MORONDO TARAMUNDI: „Gender-Based Violence against Women and International Protection Needs: The Contribution of the Istanbul Convention” 241–256. o.

magát a fogalmat illeti, az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának útmutatója szerint a „»nemmel összefüggő üldöztetés« olyan kifejezés, amelynek önmagában nincs jogi értelmezése. Az olyan különböző kérelmek körére használatos, összefoglaló módon, amelyek esetében a menekültstátusz odaítélését illetően a (társadalmi) nem szerepet játszik a megfontolásban”²⁷ – ilyenek lehetnek például azok az esetek, amikor a kérelmező nemi erőszakra, családon belüli erőszakra, kényszerházasságra, nőnemiszerv-csonkításra hivatkozik. A szerző öt fő „kihívást” azonosít a nemi alapú üldöztetés menedékjogi megítélését illetően, azt vizsgálva, hogy az Isztambuli Egyezmény hozzájárult-e ezeknek a kérdésköröknek a tisztázásához. Az első kihívást az jelenti, hogy az 1951. évi genfi egyezmény nem sorolja fel az üldözés alapjai²⁸ között a nemet. Az Isztambuli Egyezmény vonatkozó rendelkezése sem írja elő az államok számára, hogy bővítsék ilyen irányban a jogszabályikat, csak azt, hogy megfelelő értelmezés révén a nők elleni nemi alapú erőszak az „üldözés egyik formájaként és a súlyos sérelem olyan formájaként legyen elismerhető, amely kiegészítő/szubszidiárius védelmet tesz szükségessé”.²⁹ A szerző által másodikként

²⁷ UNHCR: *Guidelines on International Protection No 1: Gender-related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*, HCR/GIP/02/01, 7 May 2002, 1. pont.

²⁸ Convention relating to the Status of Refugees. Kihirdette: 1989. évi 15. törvényerejű rendelet a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény, valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről, 1. cikk A. (2).

²⁹ Isztambuli Egyezmény, 60. cikk 1.

említett problémára – arra, hogy a nőket fenyegető jelenségek „inkább privát, személyes ügynek, illetve társadalmi vagy kulturális normának tűnhetnek, semmint üldöztetésnek” (251. o.) – válaszol az Isztambuli Egyezmény azon rendelkezése, amely szerint az államoknak gondoskodniuk kell arról, hogy „*az említett [1951. évi genfi] egyezményben felsorolt összes ok a társadalmi nemi szempontokra érzékeny értelmezést kapjon*”.³⁰ A szerző által említett harmadik probléma az, hogy a menedékjogban még mindig nem magától értetődő, hogy nem állami szereplők is számításba vehetők mint „üldözők” (amennyiben az adott ország kormánya nem képes vagy nem hajlandó kontrollálni ezeket az aktórokat), noha a nemi alapú üldöztetésre hivatkozó menedékkérők esetében gyakori, hogy a saját hozzátartozóik jelentik számukra a veszélyt, ám erre a körülményre csupán a Magyarózó jelentés utal, érintőlegesen. A negyedik probléma az üldöztetés egyénre vonatkoztatott felfogása és a nemek közötti egyenlőtlenség strukturális jellege közötti feszültség. A szerző idézi az ENSZ útmutatóját, mely szerint „*az 1951-es egyezmény társadalmi nemekre érzékeny értelmezése nem azt jelenti, hogy az összes nőnek automatikusan jár a menekültstátusz*”,³¹ és hozzáteszi, hogy „*ezt a kitételel bírálókat érte amiatt, hogy rájátszik a menedékért folyamodni kész, »hor-dákba verődött nők rémképére*«, amely igen gyakran megjelenik bizonyos politikai diskurzusokban, a menekültügyvel kapcsolatos morális pánik keltését célzó eszközként”. (248. o.) A szerző megállapítása szerint „*a nemek közötti egyen-*

lőtlenség strukturális dimenziója nem jelenik meg az Egyezmény menedékjogi rendelkezéseiben” sem, a dokumentum ehelyett „*a kérelmeket individualizáltan, kivételességükben megragadó megközelítést favorizálja*”, ha nemi alapú üldöztetésről van szó. (256. o.) A szerző említ egy ötödik problémát is: a nemmel összefüggő üldöztetésre hivatkozó kérelmek elutasítása gyakran azon az érven alapul, hogy a kérelmező nők országhatáron belül is biztonságot találhatnának, és új életet kezdenének (‘internal flight alternative’). Noha ennek az érvenek az alkalmazási körét illetően kritériumok meghatározására, garanciákra lenne szükség, az Isztambuli Egyezmény nem foglalkozik ezzel a kérdéssel, és a Magyarózó jelentés sem ejt róla szót.

Az Isztambuli Egyezmény tartalmát és implikációit sajátos, ám igen lényeges szempontból vizsgálja Ingrid Westendorp: fejezetének³² kiinduló állítása szerint egyértelmű az összefüggés a családon belüli erőszak és a nők lakhatási helyzete között. Sok nő él ugyanis olyan helyzetben, hogy lakhatási költségeit nem tudná önállóan fedezni, és e tekintetben férfi partnerére van utalva – ez pedig „*egyenlőtlen hatalmi helyzet kialakulásához vezet, ami bántalmazó kapcsolat alapjává válhat*”. (191. o.) Azoknak a nőknek, akik gazdaságilag és érzelmileg is kiszolgáltatottak, igen nehéz lehet kilépni egy bántalmazóvá váló kapcsolatból – főleg, ha gyerekeik is vannak –, ha nincs számukra elérhető, elfogadható lakhatási alternatíva. Westendorp szerint az Isztambuli Egyezmény előrelépést jelent a nők lakhatáshoz való jogának elismerésében

³⁰ Isztambuli Egyezmény, 60. cikk 2.

³¹ UNHCR (27. lj.) 4. pont.

³² Ingrid WESTENDORP: „The Right to Adequate Housing of Battered Women: The Added Value of the Istanbul Convention?” 191–207. o.

ahhoz képest, hogy a korábbi emberi jogi dokumentumok „inkább családi jogként, nem pedig egyéneket megillető jogként” kezelték a lakhatást. (191. o.) Az Isztambuli Egyezmény előírja az államok számára, hogy „*kellő számban megfelelő, könnyen hozzáférhető menhelyeket alakítsanak ki, amelyek biztonságos szállást nyújtanak az áldozatok, különösen a nők és gyermekeik számára*”.³³ Hangsúlyozandó azonban a szerző szerint, hogy a menhely átmeneti megoldásnak tekintendő – a „megfelelő lakhatás” fogalmától távol áll –, és „ha a menhelyeket tekintik elsődleges védelmi intézkedésnek, az inkább a nők és férfiak közötti kapcsolat egyenlőtlenségét, tulajdonjogi helyzetük eltérő voltát hangsúlyozza, és fenntartja azt a hagyományos, sztereotíp megközelítést, miszerint az áldozat az, akinek el kell mennie otthonról”. (201. o.) Ehhez képest az, ha családon belüli erőszak előfordulása esetén az elkövetőnek kell távoznia, „korszerűbb, a nők és férfiak közötti egyenlőség eszméjéhez jobban illeszkedő” megoldás (195. o.), aminek távoltartási végzéssel vagy más védelmi intézkedéssel lehet érvényt szerezni egyes országokban.³⁴ Sok nő fél azonban otthon maradni, és innovatív technológiai megoldások bevetésére is szükség lehet – például az elkövető hollétének GPS-alapú ellenőrzése –, hogy az áldozatok biztonságban érezzék magukat a lakhelyükön. Felmerül, hogy adott esetben „észszerűbb és költséghatékonyabb lenne az elkövetők számára előírt tartózkodási helyként menhelyeket létrehozni, mivel családonként csak egy személyt – nem az áldozatot, a gyerekeivel együtt – kellene elszállá-

solni” (főleg, hogy vannak olyan menhelyek, ahová fiúgyermekek egy bizonyos kor – például tizennégy év – fölött nem kísérhetik el anyjukat). (206. o.) Továbbá, a GREVIO-nak benyújtott jelentésekből kiderül, hogy Albániában például szociális lakhatási programmal segítik a családon belüli erőszak áldozatait, a dán jóléti rendszerben pedig a bántalmazottakkal dolgozó szociális esetmunkások adott esetben a lakhatás megoldásában is asszisztálnak. (204. o.)

A bántalmazott nők elszállásolásának kérdéskörét tárgyalja Ulrika Andersson és Sara Bengtson fejezete is,³⁵ az Isztambuli Egyezmény vonatkozó cikke alapján, amelynek értelmében az államoknak a családon belüli erőszak áldozatai számára menhelyeket kell működtetniük. A menhelyek vonatkozásában a szerzők két különböző – egymásnak feszülő – megközelítést azonosítanak: az egyik a nők közötti testvériség, a „nővériség” (‘sisterhood’) eszméjén alapul, a másik a „professzionalitáson”. A két megközelítést a szerzők esettanulmány keretében elemzik, a svédországi menhelyek több évtizedre visszanyúló történetén keresztül, bemutatva a kapcsolódó vitákat, mozgalmi törésvonalakat, jogszabályi és szakpolitikai fejleményeket. Svédországban a hetvenes évek végén indult civil „menhelymozgalom” képviselői a nők ellenei erőszakot strukturális eredetűnek, a nemek társadalmi egyenlőtlenségében gyökerezőnek tekintik, módszerük és értékrendjük a nővériség eszméjén, a nők iránti lojalitáson alapul: „olyan teret nyújtanak, ahol hisznek a nőknek. A menhelyeken dol-

³³ Isztambuli Egyezmény, 23. cikk.

³⁴ Isztambuli Egyezmény, 52–53. cikk.

³⁵ Ulrika ANDERSSON – Sara BENGTON: „Support to Battered Women in Sweden: Non-profits and Public Authorities Collaborating, Counteracting and Competing” 208–222. o.

gozó nők meghallgatják a bántalmazott nőket, megerősítik őket, és nem kérdőjelezik meg azt, amit mondanak. Segítik az áldozatot annak megértésében, hogy nem ő tehet az elszenvedett erőszakról.” (220. o.) Ennek a megközelítésnek a kulcsszava a „képesé tétel” (‘empowerment’). Hamarosan kialakult azonban egy másik megközelítés is, amely a nők elleni erőszak okait inkább az egyes párkapcsolatokban, illetve az egyéni, pszichológiai sajátosságokban keresi, és episztemológiai szempontból is más talajon áll: a neutralitás jegyében nemcsak a nők narratíváját hallgatja meg, hanem a többi érintettét is. Ez utóbbi szemlélet, illetve a professzionalizmus követelménye határozta meg az időközben kibontakozó állami szerepvállalást is a bántalmazott nők ellátása terén: az önkormányzati fenntartású menhelyeken szakemberek dolgoznak, és „terápiaszzerű munka folyik, minek keretében a nőknek önvizsgálatot kell végezniük, és felelősségét vállalniuk azért, hogy ne hozzák magukat és a gyermekeiket veszélyes helyzetbe”. A szerzők a vázolt megközelítéseket az Isztambuli Egyezményre vetítve rámutatnak egyrészt arra a diszkrepanciára, hogy miközben az Egyezmény deklarálta a nemi egyenlőtlenségekkel kapcsolja össze a nők elleni erőszakot, vagyis strukturális szemléletet alkalmaz, implicit módon jelen van benne az individualizáló megközelítés is. (215. o.) Másrészt feszültséget érzékelnek a Magyarázó jelentésben is, ahol a menhelyekre vonatkozó rész első bekezdése a nővériség szellemét tükrözi: „a nők számára fenntartott menhelyek [...] funkciója túlmutat azon, hogy biztonságos szálláshelyként működnek. Támogatást nyújtanak a nők és a gyermekek számára, képesé teszik őket arra, hogy

megküzdjenek a traumatikus élményekkel, kilépjenek az erőszakos kapcsolatokból, visszanyerjék az önbecsülésüket, és megteremtsék az alapját az általuk választott, független életnek.”³⁶ A következő bekezdés viszont az intézményesítetttségre és a professzionalításra helyezi a hangsúlyt: „Az elsődleges feladat betöltése, vagyis a nők és a gyermekek biztonságának és védelmének szavatolása érdekében minden menhelynek meghatározott normák szerint kell működnie.”³⁷

Részben az erőszak és a lakhely összefüggéseinek kérdésköréhez kapcsolódik Fulvia Staiano fejezete is: e tanulmány abból a szempontból vizsgálja az Isztambuli Egyezmény jelentőségét, hogy mennyiben mozdította elő az Európában élő migráns nők helyzetét.³⁸ Kritikájának lényege, hogy az Egyezmény *ex post* megközelítést alkalmaz a migráns nőkel szembeni erőszakot illetően, vagyis azokra fókuszál, akik már áldozattá váltak, figyelmen kívül hagyva a vonatkozó jogszabályi keretek azon elemeit, amelyek alárendelt helyzetbe hozzák a migráns nőket családi és munkaügyi kapcsolataikban, és amelyek fokozzák az erőszakkal szembeni kiszolgáltatottságukat. Azok a munkavállalói vízummal érkező migráns nők, akik számára az egy munkáltató általi, huzamosabb idejű alkalmazás a tartózkodási engedély feltétele, aligha vannak olyan helyzetben, hogy adott esetben panaszt tegyenek az őket zaklató, bántalmazó felettesük ellen. Ilyen hatásúak azok a szabályok is, amelyek a családdegyszítési vízummal érkezők számára a házastárssal

³⁶ Magyarázó jelentés, para. 133.

³⁷ Magyarázó jelentés, para. 134.

³⁸ Fulvia STAIANO: Protection beyond Victimization: „The Significance of the Istanbul Convention for Migrant Women” 225–240. o.

való együttéléshez kötik a tartózkodási engedélyt: azoknak a migráns nőknek, akik számára a családon belüli erőszak megjelenésekor a szétköltözés jelenthetné a megoldást, adott esetben kényszerűen benne kell maradniuk a bántalmazó kapcsolatban, hogy ne veszítsék el a tartózkodási engedélyüket. Noha az együttélési követelmény nyilvánvalóan a tartózkodási engedély megszerzése érdekében kötött álházasságok kiküszöbölésére szolgál, a szerző szerint a migráns nők áldozattá válásának megelőzése szempontjából „elengedhetetlen lenne alternatív megoldásokat találni a házasságok valódiságának ellenőrzésére, amelyek egyúttal nem zárják el a nők elől annak lehetőségét, hogy szükség esetén elhagyhassák a házastársukkal közös lakhelyet”. (232. o.)

A migráns nők helyzetének témaköréhez kapcsolódóan további problémát vet fel Ruth M. Mestre i Mestre, aki az Isztambuli Egyezmény nőnemiszerv-csonkításról szóló cikkét értelmezi, illetve vizsgálja az interszekcionalitás fogalmának fényében.³⁹ Az utóbbi fogalom kialakítása egy feminista jogász, Kimberlé Crenshaw 1989-ben és 1991-ben publikált tanulmányai révén vált ismertté,⁴⁰ elnevezése pedig a halmozok metszetére, azaz interszekciójára utal. Annak a jelenségnek a megraga-

dására irányul, hogy a társadalmi alá-főlé rendeltség rendszerei, a diszkrimináció különböző formái nem külön-külön, hanem egymásra hatva, illetve összefonódva határozzák meg az érintettek helyzetét, vagyis azokat, akiket egyszerre több tulajdonságuk – etnikai vagy faji csoporthoz, társadalmi osztályhoz tartozásuk, nemük – miatt szenvedhetnek hátrányos megkülönböztetéstől, elnyomástól. A szerző hangsúlyozza, hogy az interszekcionalitásról mint analitikus fogalomról beszél, és nem mint „közpolitikai célról” (157. o.) – feltehetőleg azt a félreértést kívánva ezzel eloszlatni, hogy az interszekcionalitás hasonló lenne a diverzitáshoz, aminek a fenntartása és kezelése (nem pedig felszámolása) a cél, legalábbis a liberális multikulturalizmus keretei között. „Az interszekcionalitás nem a különbözőségről és az identitásról szól – hanem a hatalomról és az egyenlőtlenségről” – szögezi le (160. o.), ezzel is elhatárolódva a XXI. századi („baloldali”) identitáspolitikai mozgalomra jellemző megközelítéstől: a társadalmi problémák individualizálásától.⁴¹ Ami a nőnemiszerv-csonkítást illeti, az ENSZ égisze alatt kiadott definíció szerint „az olyan, nem orvosi indokú – hanem kulturális vagy más okból végzett – beavatkozásokat értjük alatta, amelyek a külső női nemi szervek részleges vagy teljes eltávolításával vagy bármilyen módon való megsebzésével járnak.”⁴² A nőnemiszerv-csonkítás a világ sok részén – Afrika számos országában, a Közel-Ke-

³⁹ Ruth M. MESTRE I MESTRE: „Exploring Intersectionality: Female Genital Mutilation/Cutting in the Istanbul Convention” 157–172. o.

⁴⁰ Kimberlé CRENSHAW: „Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics” *University of Chicago Legal Forum* 1989/1. 139–68.; uő: „Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color” *Stanford Law Review* 1991/6. 1241–1299.

⁴¹ Az interszekcionalitás fogalmának fejlődéséről és kritikájáról magyarul lásd: CSÁNYI Gergely – Kováts Eszter: „Túl az excelszemplétű feminizmuson: Az interszekcionalitás koncepcionális és politikai kihívásai ma” *TNTeF* 2020/1. 39–66., doi.org/10.14232/intef.2020.1.39-66.
⁴² *Female genital mutilation: a joint WHO/UNICEF/UNFPA statement* (Geneva: WHO 1997).

let néhány térségében, valamint egyes ázsiai és latin-amerikai közösségekben elterjedt gyakorlat; Európában migráns közösségek révén van jelen. Az Isztambuli Egyezmény 38. cikke szerint büntetendő „*a nagyajkak, a kisajkak vagy a csikló teljes vagy részleges kimetszése, infibulációja vagy bármilyen más módon történő csonkítása*”. A könyvfejezet szerzője éles szemmel észrevételezi, hogy ez a felsorolás nem teljesen fedi le a nőnemiszerv-csonkítás minden fajtáját, amennyiben az ENSZ-kontextusban alkalmazott tipológiát vesszük alapul: I. kloridektómia (a csikló eltávolítása), II. excízió (szeméremajkak kimetszése), III. infibuláció (a hüvelybemenet leszűkítése/lefedése), IV. „egyéb beavatkozások” (pl. a szeméremajkak átszűrése, bevágása).⁴³ Az a megoldás, hogy az Isztambuli Egyezmény rendelkezése a IV. típust lényegében nem fedi, illetve nem rendeli kriminalizálni, azzal a körülménnyel lehet összefüggésben, hogy miközben a bevándorló közösségekkel asszociált nőnemiszerv-csonkítás emberijogsértő „káros hagyománynak” minősül, addig a nemi szervek orvosi indok nélküli módosításának gyakorlata jelen van a nyugati társadalmakban is – intimplasztika, intim-piercing és hasonló formájában –, és elfogadott azon az alapon, hogy a (felnőtt) nőknek joguk van rendelkezni a testük felett. Erre a – faji alapúnak tekinthető – „kettős mércére” figyelemmel javasolja a szerző, hogy a paternalista szemléletet mellőzve, az állami szereplők partnerként vonják be az érintett, bevándorló

közösségekhez tartozó nőket a nőnemiszerv-csonkítás elleni küzdelembe.

Az interszekcionalitás fogalmi keretét használja egy másik szerző, Daniela Alaattinoğlu is.⁴⁴ Gondolatmenetének kiindulópontja az Isztambuli Egyezmény kényszersterilizációról szóló rendelkezése: „*olyan műtét elvégzése egy nőn, a nő előzetes és tájékoztatáson alapuló beleegyezése nélkül vagy anélkül, hogy az eljárást megértene, amelynek célja vagy hatása a nő természetes fogamzóképeségének megszűnése*”.⁴⁵ Ennek a jogsértő gyakorlatnak – amely „nem minden nőt fenyeget egyformán”, hanem azokat célozza, akik a „hegemón kultúra szerint nem »ideális nők«, nem »felelős« anyák, illetve anyaságuk nem »kívánatos«” (185. o.) – az EJEB esetjoga alapján még a legutóbbi időben is áldozataul estek kelet-közép-európai nők. A szerző azonban egy másik, sajátos helyzetű csoporttal is kapcsolatba hozza a kényszersterilizáció fogalmát: azt problematizálja, hogy egyes európai országokban nemváltás esetén a nem jogi elismerésének előfeltétele, hogy az illető művi úton meddővé tétesse magát. Aggályosnak találja ennek kapcsán eleve azt, hogy az Egyezmény „nem tisztázza, hogy a »nők« definíciója kiterjed-e a transznőkre is”, és hogy a Magyar-ország jelentés „sem nyújt túl sok útmutatást ez ügyben”, illetve az államokra bízva az értelmezést; következésképpen „az Egyezmény jogi kötőerejű dimenziói, ha szűken értelmezik, nem vonatkoznak a transznőkre, a transzférfiakra, valamint a bináris nemi kategóriákba nem sorol-

⁴³ OHCHR–UNAIDS–UNDP–UNECA–UNESCO–UNFPA–UNHCR–UNICEF–UNIFEM–WHO: *Eliminating Female genital mutilation: An interagency statement* (World Health Organization 2008) 3.

⁴⁴ Daniela ALAATTINOĞLU: „Forced Sterilisation in the Istanbul Convention: Remedies, Intersectional Discrimination and Cis-Exclusiveness” 173–188. o.

⁴⁵ Isztambuli Egyezmény, 39. cikk b).

ható személyekre”, és „a tranz embe-
rek védelme az egyes államok jóindula-
tára van bízva”. (187. o.)

Egy további fejezet⁴⁶ szerzője, Lorena Sosa is aggodalmának ad hangot, amikor felidéri, hogy az Isztambuli Egyezmény előkészítésének idején, 2009-ben az ILGA Europe nevű szervezet⁴⁷ petíciót nyújtott be a CAHVIO-nak, benne azzal a sikertelennek bizonyuló javaslattal, hogy az Egyezmény explicit módon írja elő az államok számára „a lesbikus, biszexuális és transznemű nők – köztük a nemváltó beavatkozásokon (‘gender reassignment’) át nem esett transznők – vonatkozásában az erőszak megelőzésének és visszaszorításának kötelezettségét”. (30. o.)

A fentieket tekintve nem meglepő, hogy az Egyezmény fogalmi kereteit vizsgáló fejezetben⁴⁸ Johanna Niemi és Amalia Verdu Sanmartin is úgy értékeli, hogy „az Egyezmény nem ismeri el strukturálisan az LMBT-jogokat”, következésképpen „a »genderizmust« ellenző kelet-európai mozgalmak, úgy tűnik, célt tévesztettek, ha az Egyezmény szövegét nézzük” (81. o.). A szerzők megítélése szerint ugyanis az Isztambuli Egyezmény „nem túl progresszív egyezmény. Szilárdan bele van cövekelve a rögzített és binárisan meghatározott nemek – férfiak és nők – világába; sőt, a társadalmi nem (gender) kifejezést általában a biológiai nemmel felcserélhetően használja”. (93. o.)

Mint látható, ami az Isztambuli Egyezmény jelentőségének értékelését ille-

ti, a kötet szerzőinek észrevételei meg-
lehetősen széles skálán helyezhetők el.
A magyarországi olvasó számára pedig
különösen érdekes lehet – ha ismeri a
vonatkozó politikai diskurzusban el-
hangzó érveket –, hogy az elemzők
éppenséggel mely pontokat illetően von-
ták kétségbe az Isztambuli Egyezmény
transzformatív potenciálját. A fejezetek
igen eltérők olyan szempontból is, hogy
az olvasó részéről mennyire igényelnek
alapos jogi ismereteket – főleg a nemzet-
közi jog, az emberi jogok és a büntetőjog
terén – vagy jártasságot egy-egy közpo-
litikai területen. A szerzők a tekintetben
is eltérően közelítették meg a fejezetírás
feladatát, hogy mennyire tág szöveggör-
nyezetbe helyezik az Isztambuli Egyez-
ményt, és hogy vizsgálatuk középpontjá-
ba állítják-e egyáltalán. Mindenesetre, a
kötet igen sok információt és nézőpontot
kínál, és a témában mégoly jártas olva-
sók körében sem valószínű, hogy akad
olyan, akinek nem szolgálhat új ismer-
tekkel vagy meglepő felvetésekkel.

Balogh Lídia*

⁴⁶ Lorena Sosa: „The Istanbul Convention in the Context of Feminist Claims” 25–42. o.

⁴⁷ Az International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (nemzetközi lesbikus, meleg, biszexuális, tranz és interszexuális egyesület) európai szervezete.

⁴⁸ NIEMI – VERDU SANMARTIN (17. lj.).

* PhD, tudományos munkatárs, Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet, 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4. E-mail: balogh.lidia@tk.mta.hu.